

RAZEM (213) *av*

a oraz e jasne (w tym w a 3 r. błędne znakowanie).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w. s.v. raz.

I. Określa stosunki ilościowe (181) :

1. Łącznie, wspólnie, jednocześnie; simul PolAnt, Mącz, Modrz, JanStat, Cn (164) :

a. Kilka (więcej niż jeden) podmiotów, obiektów, skutków w jednym czasie, miejscu lub sytuacji; simul Cn (154) : Przygadza się też bliźnięta razem nogami chcieć na świat wychodzić *FalZioł* V 23b, V 83v; *GlabGad* H6v; *RejWiz* 74v; Cztery przyczyny wżyltkich niemocy. Pierwa [...]. Wtóra przyczyná/ przedłużenie obiádu álbo wieczerzey: ábowiem tám nie iednáko sye á nie rázem trawi/ ále zówdy onemu co strawiono/ inne bywa przyłożono. *SienLek* 12; *RejPos* 316v; Śmierć iest końcem wżyltkich choć nie rázem íchodzą/ Iáko nikomy cień ludzkie dni przechodzą. *WisznTr* 34; Przypadło tez y to, ze nim się pierwszemu pisaniu [...] efekt stal, tym drugie pisanie nastąpiło, razem tedy [...] przydzie mi odpisac. *ActReg* 127, 74, 94; *JanNKar* E2; *PowodPr* 37.

razem co i co (4): Dla odrażenia ołthrości wilczego łyka/ dla ktorey czyni wraczenie y ítolcze razem á zbytnie/ tak vczyń [...] *FalZioł* I 76c; A ták giniecie pánowie Tráćac rázem kofzt y zdrowie *RejRozpr* Hv; *KrowObr* 187v; *RejZwierz* 13.

(kto, co (kogo, czego)) razem (i) z kim, z czym [w tym: razem z (6), z ... razem (6)] (12): *RejRozpr* H4; *RejKup* g7, bb8; iestli ieden namnieyłzy Buchftab z tey Przyśięgi wymiesz/ Práwá/ Prywilegie/ ná koniec y Krolá rázem z Przyśięgą ítráciłz. *OrzRozm* B3v; *OrzQuin* S2v; Abowiem komu iuż ten klenot [tj. *Pan Bóg*] zginie/ iuż mu z nim wżyltko dobre rázem zginie. *RejPos* 40; *RejZwierc* 180; Cześć, bogáctwo, y sławá/ [...] rzeczy to lekkiey wagi/ z głofem dzwonow prędko miná/ prze śmierć nie długo trwáią/ rázem y z ludźmi giną. *ArtKanc* R19; *GostGosp* 80 [2 r.]; Co mu po fámych pochwách? cóż? czy ízáleiecie? Z mieczem się rázem kupią. *WyprPl* B; ále drugich wżyltkich, Ktorzyć są powierzeni, rázem y z tym któryć Powierzył, prófto z domu wypchnąes ná ízyię. *CiekPotr* 9.

W konstrukcjach zawierających liczebnik [w tym: „dwa”, „oba” itp. (20)] (41): *PatKaz* III 95; á nazaiutrz dla pofilenia wezmi kołaczkow za grofz z apteki diaifopum albo diaprassium trzy gich razem wezmi/ á potym nazaiutrz takież. *FalZioł* I 66d, I 23c, 32a, V 17c, 23c; Papieżowie trzey byli rázem/ Ian/ Grzegorz/ y Benedykt/ Anno. 1410. *KrowObr* Tt2v, 39v, 40; *RejFig* Ddv, Dd7; ábowiem thám [w *Egipcie*] niewiáły ták są płodne iż rzadka ktoraby iedno dzyecie miałá przy porodzeniu/ ále dwoie rázem/ troie/ czworo *BielKron* 8v; A gdy [*Rea Sylwia*] vrodziá dwu íynu rázem/ wezwano iednego Remus/ á drugiego Romulus. *BielKron* 98v; w ten čás niewiáłthá Biłagrocka kołą íienną rázem dwu Turczyńnu ścięłá gdy ná wał leżli *BielKron* 316v, 43, 173, 276v, 334 [2 r.]; Gregatim sentiuntur morborum genera, Niemoc nigdy lámá ná człowieka nie przydzie ále wiele ych rázem. *Mącz* 149d; *OrzQuin* S2v; *SarnUzn* [G2]; *RejPos* 244v; *BielSat* C3v; *RejZwierc* 21v, 46v, 49v; Kthory má po obu ítron ná rogách dobre y zbroyne męże/ może się rázem potkáć po obu ítronách z nieprzyaciélem. *BielSpr* 36v, 4v; *BudBib* ov; *StryjKron* 345 marg [3 r.], 457; yłz vczywy Lucas zelałzko opifzuyę czwítkę swoyę włafzną, zenye swoy Annye na wyeki [...]. Tak też [jego żona] opifzuye Męszewy Swemu Lukálze swą cząftkę po swy smyerczy: [...] a íesliby Pán bog Raczel oboyę dwoyę Rázem wżącz ítego swata: thedi [...] *ZapKościer* 1583/40; *KochSz* C2; *BielRozm* 20; *ActReg* 133; *JanNKar*

F2v; *KmitaSpit* C5v; Po co ich pytałz? álbo ktoś ieft, y íkądés ieft? (-) O wiele rázem pytałz: niewiem co mam pierwey Odpráwić. *CiekPotr* 68; [*BielKron* 1551 110v].

W konstrukcji z „każdy” (1): Szkuty drugie gdy kto chce naprzod połąć/ rozrzádziwfy ludzi do ładunku/ áby rázem ładowác v káždego Szpichlerzá *GostGosp* 94.

Połączenia: »razem ... i ...« (1): O profzeniu rázem zdánia y winy. *SarnStat* 798.

»razem i ..., i ...; i ..., i ... razem« (4;1): RÁzem y ład y miłofierdzie pieniem íwym wfpominác muífę *RejPs* 147; *RejWiz* 5, 56v; *RejZwierc* 73; Páná Bogá [...] profzę/ áby íię iuz zmiłowác raczył/ á wzytki fałze rázem y zksiąg y z ferc ludzkich wykorzenił *BudNT przedm* d3v.

»i ... razem, ... już i ...« (1): Y pieniądze razem ítracze. A podobno iuz y ídrowie *RejKup* Gv.

»razem pospołu (a. wespoł); (po)społu razem« (3;3): Gdy machnie [śmierć] íwą kóllą marnie Wfytky ípolu razem garnie. *RejKup* Fv, m2; *RejFig* Ddv; [*Bóg*] ítrzęgł nas íam/ źefmy vbodzy ludzie wzyfcy rázem pośpołu z Pánem íwym/ iedną ráną nie zginęli *OrzQuin* L, S2v; *Strum* L3.

»razem ..., razem i ...« (1): (*did*) Iakob wita íyny a dowiaduie íie o ízoftęgo (-) Witayciefz moie dziatki me wzytko kochanie Razem radofcz przypadła razem y lękanie Iźefcie ínádz nie ípełna *RejJóz* N4.

W połączeniu szeregowym (1): Rzeczy to íą wielkié/ [...] y niewiem áby od któręgo/ táko Gręckięgo/ íako téz y Láćínfkięgo Autorá/ kiedy w kupie rázem pośpołu tráctowáné były *OrzQuin* Yv.

W przeciwstawieniu: »razem ... po trosze« (1): Kto rázem wlecze do kuchnié/ Rad potym ná vkrop dmuchnie. Ía rádżę noś thu po trofze *RejZwierc* 237v.

Wyrażenie: »wszy(s)tki (wszyscy, wszy(s)tek, wszy(s)tko) razem« = *omnes simul* *Mącz*, *Modrz* [*szyk* 55:15] (70): Nie wzytkich [*lekarstw*] razem pożyway. Gdyby iednego pożywał: tedy drugich niechać *FalZioł* V 95, III 15c; *GlabGad* I2; *RejPs* 48v; *RejRozpr* C2v; *RejKup* Fv, f3v, G, m2; bo iefli íie więcey będziem mieć ku vciekánium niż ku bitwie/ wzytcy razem poginiemy [*omnes unanimiter pereamus*] *HistAl* E4; *MurzNT Luc* 23/18; *KromRozm II* qv; [*posłowie mówili*] Í obawać íię nam potrzeba, aby íię nam to nie przydało, co nieobacznemu gospodarzowi íię przydawa, ktory mając sklep mocny, miązszy, dopuści nań kapać, tak, że íię po kęsu rysuje, aż wszytek razem upadnie. *DiarDop* 108; Yáko nye zaráz Rzymu zbudowano/ thák téz nye wfytkyęgo rázem potrzebá dzyecyęcyá vczyć *GliczKsiqz* I8; *LubPs* ee3v; *GroicPorz* i4 [2 r.]; *RejWiz* 7; ruzyfzli íkárbu Krolewfkiego/ nie hnet POLfká zginie: ruzyfzli íłowá ięgo/ hnet wzytko rázem vpádnie. *OrzRozm* O2v, B3v, E3v, Ov; *BielKron* 248, 336, 344, 381v, 456; *Mącz* 346d, 362a; *OrzQuin* D4, L, Z3; *SienLek* 19; *RejPos* 157, 316v; Cokolwiek ogułem o Bodze mówimy/ o wzyfłkich Perfonách rázem mówimy *BialKat c marg*, 23v; *RejZwierc* A6v, 2v, 73 [2 r.], 261v; *BielSpr* 66; *Strum* L3; *BialKaz* B3; *ModrzBaz* 52v; Wzytek naród niechay miecz rázem powinié/ A ich imię niech z nimi pośpołu ginie. *KochPs* 168; *StryjKron* A6; *KochFr* 55; *ArtKanc* I17v; *GostGosp* 20, 94, 160; Rázem mie íczęścié mégo wzytkięgo kochánia Zbáwiło/ [...] y dziateczki Bóg pobrał/ y mátká nie żywa. *KochFrag* 53; *OrzJan* 31, 39, 136; *SarnStat* 129; ktory [*wojewoda wołoski*] chcąc pokázác fwoię Litość nád vbogimi, by nie pozdycháli Od głodu, kazał wzyfłkich, pod czás zimy, w íáíeich Ná ítaw zágnać, y wkoło lód o nich obrábác, Ze rázem do iednego wzyfcy potonęli. *CiekPotr* 24; *CzahTr* [D]v, H3v; [*BielKron* 1551 10].

~ *W przeciwstawieniach*: »jeden (3), jeden po drugim ... razem wszytki(e) (a. wszyscy); wszystko razem ... po trosze (3), po części, na raty« (9): Bo śnadz iáwne á ftráfliwe znáki okázuią fie nádemną frogolci twoiey/ [...] á nie ieden ftrách po drugim/ ále śnadz fie rózem wślytki około mnie zebrály. *RejPs* 130v; *RejKup* aa8v; *KromRozm II* f2, t4v; *RejZwierz* 57; owo Kánclerz náłz/ co ini po części w mowách śwych máiá/ to on wślytko rózem v śiebie ma: *Nam et docet, et delectat, et mouet OrzRozm* Q4; *BielSpr* 38; Oto ślyfzyfz co *Erafmus* twierdzi/ nie o iednych áni o dzieśięciorych/ ale rózem o wślytkich wobec księgach. *BudNT przedm* b3v, przedm a2v. ~

Szeregi: »razem, gromadą« (1): [*Moskwa sq chłopi*] ná walkę nikičemni/ y nie fpráwni/ chocia ie kto chce porządnie śzykowác ná vffce ku potkániu/ nie poddádzą fie ná tho/ iedno wślyfcy rózem/ gromadą/ áby ich nie przełomiono *BielSpr* 66.

»razem, wielkim hurmem« (1): Podobać fię to ćieleśnemu rozumowi/ gdy śobie przypomina to co fię z przodki náłzymi dźiało/ ktorzy rózem wielkim hurmem przenieśli fię z pogáńfkiego báłwochwálftwá/ do Papięskie⁶⁰ rzkomo nabożeńftwá *NiemObr* 15.

»každy z osobna, wszyscy razem« (1): Bo iefzcze iáko fie świát począł żaden człowiek ták fortunny niebył widzian/ [...] ktorzyby káždemu iednemu zollfobná wślyftekim rózem fie vpodobáł/ álbo vgodził *StryjKron* A6.

»razem, w kupę (a. na kupę)« [*szyk 2:1*] (3): Corruo, Ná kupę rózem wpádam *Mącz* 361d; Druga fie śzkodá wielka przez Goldfzlary dźieie/ Iz on rózem kilko fet Złotyeh w kupę zleie. *BielSat* C3v [*idem*] *BielRozm* 20. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»suwałką razem« (1): iedno w tym będzie roznicá/ że nie fuwałką rózem Polká fye ná Woynę rufzy/ ále koleię iedná część wedle rozdziału Koronnego. *OrzRozm* V3.

b. *Jeden podmiot w tym samym czasie w kilku miejscach lub sytuacjach* (10) : Bo á iákoż kto ieden może mieć vrząd w roznych powiećiech/ gdyż rózem ná dwu miefcách być niemoże? *ModrzBaz* 75; Piáarz Śędtwá, áni Śędzia Piáarfctwá rózem dzierzeć nie może. *SarnStat* 564 [*idem*] 821.

W konstrukcji z „koždy” (1): To tefz iefť rzetz niepodobna/ áby Papięfz fiedząc w rzymie/ álbo ná Káltrum Angeli/ będąc tźlowiekiem grzełznym/ y śmiertelnyn [!]/ miał być ná każdym mieyscu rózem/ do tźlonkow kościołá Święthego przypoiony *KrowObr* 12v.

Połączenia: »razem ... i (a) ...« (3): To iefť Ciáło moié: kthóre rózem w niebie było/ y ná źiemi Páwłowi fye vkażáło. [...] To iefť Ciáło moié/ kthóre rózem pielgrzymem zwolennikóm idącym do Emaus: á Máryéy Mágdalenie ogrodnikiem fye vkażáło *BiałKat* 301, 323v.

»razem i ..., i ...« (3): *BiałKat* 101; *ModrzBaz* 121; Iáko bowiem Szwiec nie może cále śwego rzemieślá odpráwowác/ gdyby rózem chciał być y Szewcem y Bárwierzem: Tákże też Bárwierz w rzemieśle śwym ofzukan być muśi/ gdyby fie chciał vczyć rzemieślá Szewfkiego. *Phil* S2.

2. *W sumie, ogólem [w konstrukcjach zawierających liczebnik]* (4) : vkradł mv [*swemu wujowi*] bill Razem yednego czáfzu dwye kopye *LibMal* 1548/140; *KrowObr* 135; tákie ftráfzliwe plagi ná nie powśtály/ iz rózem czterzy tyfiące ludzi zábiły *BielKron* 274v; *SarnStat* 492.

3. *W całości; bez uszczerbku* (2) :

Wyrażenie: »wszy(s)tek razem« (2): Vrina gdy ma być oftawiona/ ma być wŹytkha razem oftawiona nicz iey niewlewaiącz. *FalZioł* V [1]v; Iż do którego kolwiek kąta w Cynku oká przyłożyłz/ hnet wŹyŹtek Cynek w oku Źwym rázem małz *OrzQuin* H3v.

4. *Jednorazowo* (11) : Mierneć rzeczy długo trwáią/ Niemierne hnet przeŹtawáią: Ale ci co tego niewiedzą/ WŹytko więc rázem poiedzą: A ná potym nic nie máią *BierEz* O4; Czwarte małz baczyć wielkość vriny iako iey wiele odchodzi razem *FalZioł* V [1]v, I 23a; Słowiánie powŹtawŹy z pol Źwoich z hordámi Źwemi od rzeki Wolhi niektorzy [...] / drudzy od Nowogrodá / [...] pofiedli/ MiŹyá Dáciá/ Dálmáciá/ Illiryá/ Pánnoniá/ Liburniá/ thakież IŹtryá/ ácz nie rázem bo o ty mieyŹcá długo czynili z Greki y z Rzymiány. *BielKron* 336; Sorbeo, Sarkam/ rázem połykam/ wypiyam. *Mącz* 402d, 147a, 381b, 402d; *BielSpr* 49v; O ś. Marćinie czynŹz ma bydź odbieran wŹyŹtek rázem *GostGosp* 70; Zle fię ten żebrakowi záchowuie, ktory Tyle mu dáie co zię y wypiee zárázem [errata zmienia: rázem]: Bo y to co mu dáie, tráci, á onemu Do nędze y vboŹtwa żywota przedłuza. *CiekPotr* 23.

II. Określa stosunki czasowo-sytuacyjne (32) :

1. Szybko (23) :

a. *W krótkim czasie (o przebiegu działania)* (8) : *RejPs* 130v, 153; (*nagł*) Co Źklenice rázem potłukł. (-) *Libertin* ieden ktory bywał dobrej myŹli/ S piéknymi Źklenicámi dárowác go przyŹfli. On ie wnet kazał potłuc *RejFig* Aa7v; y kto rzecz tákowá widział? Ziemiá moŹeli rodzić dnia iednego? ábo moŹeli ieden narod rázem fię rodzić [*num parietur gens vice una*]? *BibRadz Is* 66/8; *RejAp* 97; *RejZwierc* 87v; [*wodę*] w wánnę czyŹtá wlać: y Źiedzenie ták w ónéy wánnie nárzádzić/ iákoby nie rázem w wodzie Źye zátapiał/ ale poŹtawŹy/ potym Źiadł boki maczáiąc/ [...] po półgodziny po Źzyię Źye ochynął. *Oczko* 26; *ActReg* 82.

b. *Po upływie krótkiego czasu: wkrótce, zaraz, natychmiast (o odstępie czasowym)* (15) : *RejPs* 151; *RejRozpr* Bv; [*Chrystus rozkazuje Posłowi:*] PoŹle na Źwiat fię richley Źtroy Abowiem to był vmisl moy. Abych był Źwiat razem Źądzył Wydząc iż wŹytek zbladzył. *RejKup* b6v; Abowiem w BoŹkey o piecze ieft kazde Sercze Człowiecje Ale gdy fię kŹłemu chyly Iuż nie Bog Źamo Źie miły A yá acz tak czekam długo Ale razem wezmieŹ Źlugo Swá zapłatę yakoz ŹłuŹił *RejKup* y4, k4v, m2, Cc; Tenze Vrban/ izáli pięć Kárdynałow wŹkorzány wozze rázem w Tybrze rzece nie vthopił? y záfię **rázem** tegofz dnia inŹzych/ ná to mieyŹce nieobrał y nie poŹádził? *KrowObr* 39v, 123; *RejWiz* 57; A zdárzy Bog że ten Źzczep/ ták Źzczęfnie obrodzi/ Ze co mrozy pŹowáły/ rázem Źie nágrodzi. *RejZwierc* 87v; *RejAp* 29; IákoŹ tych wiele znaydziefz co to lekkoŹciá zowá kiedy Źie rázem nie pomŹci. *RejZwierc* 80v; *ModrzBaz* 102; *ArtKanc* K15v.

2. *Nareszcie, w końcu* (3) : *RejRozpr* K2v; *Mącz* 248a; Báciić moŹeŹz/ że im [*Żydom*] pan Bóg długo ciérpieć raczył: á rázem wŹyŹtkich krzywd Źwych nád nimi powetował: gdy iedny do Eypu [...] drugié do Bábyloniey [...] roŹpróŹył *BialKat* 131.

3. *Nagle, niespodziewanie* (5) : Niecziefzmy Źię wtim zywoicie Gdy kęŹ [*lege: kęŹ*] Źczefcie folguie. Boć więc razem any zwiez Źám Kiedicz wŹyŹtko popŹuie. *RejKup* b2; KálibáŹzá gdy obaczył máły lud Skánderbegow/ iáł Źie znich Źmiać/ iż Źie thák náŹbyt Źmiałymi czyniá/ lekko ie fobie kłádac/ porwał Źie nánie rázem nieporzádnie *BielKron* 245; *ActReg* 100.

Szereg: »razem, (a) w ocemgnieniu« (2): Iáko tež y ine piłmá powiedáią: Iż żywi nic nie vprzedzą vmárłych do łádu Páńłkiego/ iedno thák rázem w ocemgnieniu [*In momento, in ictu oculi Vulg* 1.*Cor* 15/52] á ná głos trąby wízyfcy máią być poštáwieni przed tym łtráźliwym máyełtatem Páńłkim. *RejAp* 172v, 172v.

4. *Czasem, niekiedy* (1) : O Słudzy páná głupiého/ Tego świátá łzalóného: Indziéy iuż łzczęścia łzukayćie/ Tu łie go nie nádźiewayćie. Ten pan was nie vbogaći/ Choćiaż rázem síłá płáći *KochMRot* B2.

Cf **RAZ, ZARAZEM**

AN, KW